

Pedagogická fakulta
TRNAVSKEJ UNIVERZITY

V TRNAVE

Katedra slovenského jazyka a literatúry

Trnava 10. 2. 2025

Návrh na doplnenie Ústavy SR a dôvodová správa

Zástupcovia filologickej obce Pedagogickej fakulty Trnavskej univerzity v Trnave sa zhodli na nasledujúcom návrhu.

Na území Slovenska existuje štátny jazyk – slovenský jazyk, jazyky národnostných menšín a etnických skupín, ako aj **slovenský posunkový jazyk**, ktorý je prirodzeným, samostatným a plnohodnotným jazykom spoločenstva slovenských posunkujúcich. Je to verbálny nezvukový jazykový systém s vlastnou gramatikou a inventárom posunkov, ktorý nie je závislý od slovenského jazyka. Prívlastok *slovenský* sa nevzťahuje na slovenčinu, ale na posunkujúcich žijúcich na území Slovenska. V našej Ústave SR sú zaznamenané odseky o našom štátnom jazyku a jazykoch národnostných menšín a etnických skupín. Je potrebné uznať aj tento jazyk, ktorý sa často a plnohodnotne používa na území Slovenska, a tak Odporúčame do Ústavy SR pridať tieto odseky:

Čl. 43a

(1) Slovenská republika uznáva slovenský posunkový jazyk ako prirodzený, samostatný a plnohodnotný jazyk, ktorý je súčasťou kultúrneho dedičstva Slovenska.

(2) Nepočujúcim občanom sa za podmienok ustanovených zákonom zaručuje okrem práva na osvojenie si štátneho jazyka aj

a) právo na výchovu a vzdelávanie v slovenskom posunkovom jazyku,

b) právo používať slovenský posunkový jazyk v ústnom úradnom styku,

c) právo zúčastňovať sa na riešení otázok týkajúcich sa slovenského posunkového jazyka a komunity nepočujúcich.

(3) Nepočujúcim občanom používajúcim slovenský posunkový jazyk v Slovenskej republike sa zaručuje všestranný rozvoj, najmä právo rozvíjať vlastnú kultúru, právo rozširovať a prijímať informácie v ich materinskom jazyku, združovať sa v organizáciách nepočujúcich, zakladať a udržiavať kultúrne inštitúcie. Podrobnosti ustanoví zákon.

Vysvetlenie k prvému odseku - pojem slovenský posunkový jazyk má minimálne tri základné charakteristiky:

- **prirodený jazyk**, ktorý sa z komunikačných potrieb prirodzene vyvinul v komunite nepočujúcich a dodnes slúži ako prostriedok ich myslenia a dorozumievania,
- **samostatný jazyk**, ktorý sa neopiera o jazyk väčšiny, má svoj autonómny a svojbytný jazykový systém, vlastnú posunkovú zásobu a gramatiku vrátane syntaxe (je potrebné sa vyvarovať nevhodným termínom, ktoré používajú verejnosť, novinári i umelá inteligencia, ako *znakový jazyk* a *znaková reč* v súvislosti s komunikáciou nepočujúcich, keďže sú prevzaté buď z češtiny, alebo mechanicky preložené z angličtiny; v slovenských odborných textoch od 1. svetovej vojny až po súčasnosť sa už tieto termíny nepoužívajú),
- **plnohodnotný jazyk**, ktorý napĺňa všetky primárne aj sekundárne jazykové funkcie vrátane expresívnej a estetickej. Jeho inštrumentárium umožňuje nepočujúcim používateľom plnohodnotne používať jazykový systém slovenského posunkového jazyka v zobrazovacej, poznávacej, konatívnej aj výrazovej oblasti; zároveň ide o jazyk, ktorý je predmetom kontinuálneho vedeckého (najmä lingvistického a translologického) opisu, vedeckého výskumu, kodifikácie a odbornej vysokoškolskej prípravy tlmočníkov do/zo (slovenského) posunkového jazyka.

Kontext návrhu: Posunkový jazyk uznala UNESCO už v roku 1984, keď schválila dokument *Konzultácia o alternatívnych prístupoch k vzdelávaniu nepočujúcich*, v ktorom sa žiadalo, aby členské štáty uznali svoje národné posunkové jazyky (*Consultation on Alternative Approaches for the Education of the Deaf, UNESCO Headquarters* – <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000063211>). Vzápätí posunkový jazyk uznal Európsky parlament rezolúciami v rokoch 1988 a 1998 (*European Parliament Resolution on Sign Languages, 1988* – www.policy.hu/flora/ressign2.htm a *Resolutions on sign languages, 1998* – <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX%3A51998IP0985>). Medzitým celosvetová konferencia o špeciálnych vzdelávacích potrebách, ktorá sa uskutočnila v júni 1994 v španielskej Salamance pod gesciou španielskej vlády a Organizácie Spojených národov, uznala *Vyhlásenie zo Salamanky*, v ktorom sa zdôrazňuje význam posunkového jazyka ako komunikačného prostriedku nepočujúcich osôb. V článku 21 sa uvádza, že „*všetkým nepočujúcim osobám musí byť zaručený prístup k vzdelávaniu v národnom posunkovom jazyku*“.

Najdôležitejší medzinárodný dokument, *Dohovor o právach osôb so zdravotným postihnutím* (2006) a v našich podmienkach aj Zbierka zákonov SR v zák. č. 337/2010, vymedzuje pôsobnosť *posunkového jazyka* (nie *posunkovej reči*). Tento termín sa vyskytuje v štyroch článkoch dohovoru: a) Čl. 2 – Vymedzenie pojmov, Čl. 21 – Sloboda prejavu a presvedčenia a prístup k informáciám, Čl. 24 – Vzdelávanie a Čl. 30 – Účasť na kultúrnom živote, rekreácii, záujmových aktivitách a športe. Z článku č. 24 o vzdelávaní vyberáme dva odseky č. 3 (k nemu body b a c) a 4:

„3. Zmluvné strany umožnia osobám so zdravotným postihnutím získavať zručnosti v oblasti bežného života a sociálne zručnosti s cieľom uľahčiť ich plné a rovnoprávne zapojenie do systému vzdelávania a do života spoločnosti. Zmluvné strany na tento účel prijímú príslušné opatrenia, okrem iného

b) umožnia štúdium posunkového jazyka a podporu jazykovej identity komunity nepočujúcich osôb;

c) zabezpečia, aby sa nevidiacim, nepočujúcim a hluchoslepým osobám, najmä deťom, poskytovalo vzdelávanie v takých jazykoch, spôsoboch a prostriedkoch komunikácie, ktoré sú najvhodnejšie pre danú osobu, a v prostredí, ktoré maximalizuje vzdelanostný a sociálny rozvoj.

4. S cieľom zabezpečiť realizáciu tohto práva zmluvné strany prijímú príslušné opatrenia na zamestnávanie učiteľov, vrátane učiteľov so zdravotným postihnutím, ktorí ovládajú posunkový jazyk alebo Braillovo písmo, a na prípravu odborníkov a pracovníkov pôsobiacich na všetkých stupňoch vzdelávania. Takáto odborná príprava musí zahŕňať informácie o problematike zdravotného postihnutia a o používaní príslušných augmentatívnych a alternatívnych techník, prostriedkov a formátov komunikácie, ako aj vzdelávacích metód a materiálov určených na pomoc osobám so zdravotným postihnutím.“

Uvedený zámer podporujú aj ďalšie právne predpisy, ako sú Odporúčanie 1958 (2003) Parlamentného zhromaždenia Rady Európy: *Ochrana posunkových jazykov v členských štátoch Rady Európy (Protection of sign languages, 2003* – <https://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=17093&lang=en>), Odporúčanie 1492 (2001) Parlamentného zhromaždenia Rady Európy: *Práva národnostných menšín*, najmä odsek 12.xiii o ochrane posunkových jazykov (*Rights of national minorities, 2001* – <https://pace.coe.int/pdf/0395b5b95f8adeb67e22f072a5abc81484179b14a6c3c7e98b03c6bb571250c?title=Rec.%201492.pdf>) a Rezolúcia 2247 (2018) Parlamentného zhromaždenia Rady Európy: *Ochrana a podpora posunkových jazykov v Európe (Protecting and promoting sign languages in Europe, 2018* – <https://pace.coe.int/pdf/296c971514e4878e99b576db332e3550b7cfac573173292c798b5fe478caf529?title=Res.%202247.pdf>).

Na základe vedeckých poznatkov (lingvistických, psychologických, sociálnych, právnych) sa komunita nepočujúcich na celom svete usiluje o uznanie ako *kultúrna/jazyková menšina* – t. j. menšinová skupina s vlastným jazykom, kultúrnou tvorivosťou, inštitúciami, hodnotami, pravidlami správania, tradíciami, históriou a organizáciami. V tomto zmysle komunita nepočujúcich spĺňa definíciu „*osôb patriacich k národnostným alebo etnickým, náboženským a jazykovým menšinám*“ a patrí pod pôsobnosť *Deklarácie OSN o právach osôb patriacich k národnostným alebo etnickým, náboženským a jazykovým menšinám*, ktorú prijalo zhromaždenie 18. decembra 1992. V tejto deklarácii si zaslúžia pozornosť články: 1. ten, ktorý vyzýva štáty, aby chránili a podporovali existenciu a identitu jazykových menšín (okrem iného); 2. ktorý potvrdzuje právo týchto menšín používať svoju kultúru, používať svoj jazyk a zúčastňovať sa na rozhodnutiach na národnej úrovni, ktoré sa týkajú ich menšiny; a 3. ktorý žiada, aby štáty prijali opatrenia na zabezpečenie primeraných príležitostí pre osoby patriace k menšinám na naučenie sa menšinového jazyka.

Najmenej 25 krajín má zakotvené v ústave uznanie národného posunkového jazyka, medzi nimi Maďarsko, Rakúsko, Slovinsko, Fínsko, Portugalsko a ďalšie. Slovenský posunkový jazyk je zahrnutý v Reprezentatívnom zozname nehmotného kultúrneho dedičstva Slovenska z roku 2018 a **23. septembra 2020 bol slovenský posunkový jazyk kodifikovaný**.

Na záver by sme chceli zdôrazniť, že uznanie slovenského posunkového jazyka ako plnohodnotného jazyka v Ústave Slovenskej republiky nie je len otázkou právneho uznania, ale aj otázkou spravodlivosti a rovnosti pre komunitu nepočujúcich. Tento krok by posilnil kultúrnu identitu a jazykovú rozmanitosť našej krajiny, čím by sa zabezpečilo, že všetci občania bez ohľadu na svoje schopnosti alebo postihnutie budú mať rovnaké právo na vzdelávanie, komunikáciu a plnohodnotný život v spoločnosti.

Veríme, že Slovenská republika sa pridá k tým krajinám, ktoré už uznali svoj národný posunkový jazyk, a tým preukáže svoj záväzok k ochrane a podpore jazykových menšín. Sme presvedčení o tom, že aj tento krok prispeje k väčšej inklúzii a porozumeniu v našej spoločnosti.

Za filologické pracoviská Pedagogickej fakulty Trnavskej univerzity v Trnave:

prof. PhDr. Juraj Hladký, PhD. (vedúci katedry slovenského jazyka a literatúry, garant štúdia, predseda Slovenskej onomastickej komisie pri Jazykovednom ústave Ľ. Štúra SAV, v. i.)

prof. PaedDr. René Bílik, CSc. (emeritný rektor, garant štud. odboru filológia)

prof. PhDr. Lívia Adamcová, PhD. (vedúca katedry nemeckého jazyka a literatúry, garantka štúdia)

prof. PaedDr. Silvia Pokrivčáková, PhD. (vedúca katedry anglického jazyka a literatúry, garantka štúdia)

prof. PaedDr. Eva Vitézová, PhD.

doc. PaedDr. Andrej Závodný, PhD.

doc. PhDr. Gabriela Magalová, PhD.

doc. PaedDr. Alica Harajová, PhD.

doc. PaedDr. Jozef Pavlovič, CSc.

doc. PaedDr. Zuzana Hrdličková, PhD.

doc. Mgr. Erika Juríková, PhD.

doc. Mgr. Hana Vančová, PhD.

Dr. theol. Kristína Pavlovičová, PhD.

Mgr. Jakub Hriňák, PhD.

PaedDr. Bc. Roman Vojtechovský, spolugarant programu slovenský jazyk v komunikácii nepočujúcich (tlmočníctvo posunkového jazyka)

Mgr. Tomáš Godiš, PhD.

Mgr. Angela Hefty, PhD.

Mgr. Tamara Janecová, PhD.

Mgr. Marek Mikušiak, PhD.

Mgr. Zuzana Sucháňová, PhD.

MgA. Michal Hefty

Mgr. Veronika Vojtechovská

Mgr. Romana Antalová

Mgr. Rebeka Juhászová